

J. P.

Historia techniki w uroczystościach VI Dnia Odlewnika

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 14/2, 437-438

1969

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Poza tym w okresie międzywojennym ukazywały się jeszcze dwa czasopisma specjalistyczne: „Przegląd Fotogrametryczny”, wydawany przez Polskie Towarzystwo Fotogrametryczne, i „Wiadomości Służby Geograficznej” — organ Wojskowego Instytutu Geograficznego.

„Przegląd Geodezyjny”, którego nakład wynosił w 1968 r. ok. 3800 egz., służy przede wszystkim przekazowi informacji o postępie technicznym w geodezji, zwłaszcza w dziedzinach: automatyzacji pomiarów, elektromagnetycznych metod pomiarowych, nawigacji morskiej, geodezji astronomicznej i satelitarnej, techniki kartograficznej, elektronicznych maszyn rachunkowych itp. Okresowo były tam drukowane jako dodatki trzy biuletyny: Instytutu Geodezji i Kartografii, Polskiego Towarzystwa Fotogrametrycznego i kartograficzny, a także „Przegląd Dokumentacyjny Geodezji i Kartografii”.

Obecnie oprócz „Przeglądu Geodezyjnego” ukazują się cztery wydawnictwa specjalistyczne o charakterze naukowym: kwartalnik Komitetu Geodezji PAN „Geodezja i Kartografia”, zeszyty naukowe „Geodezja” wydawane pod tym samym tytułem w Politechnice Warszawskiej i Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie oraz „Prace Instytutu Geodezji i Kartografii”.

Kazimierz Sawicki

SESJA Z OKAZJI CZTERECHSETLECIA POWOŁANIA KOMISJI MORSKIEJ

W dniu 27 listopada 1968 r. Ministerstwo Żeglugi, Instytut Bałtycki i Komisja Morska Towarzystwa Rozwoju Ziemi Zachodnich zorganizowały w Gdańsku sesję z okazji 400-lecia powołania przez Zygmunta Augusta pierwszego w Polsce urzędu morskiego, zwanego w dzisiejszej historiografii Komisją Morską. Oprócz głównego referatu prof. W. Czaplńskiego wygłoszono na sesji trzy komunikaty, z których dwa dotyczyły historii techniki: dr P. Smolarek mówił o technice okrętownictwa w XVI w., a mgr M. Boczar — o konstrukcji okrętu „Smok”, budowanego w Elblągu w 1572 r., który miał być zaczątkiem regularnej floty wojennej Rzeczypospolitej. Trzeci komunikat, prof. K. Kubika, dotyczył początków szkolnictwa morskiego w Polsce¹.

Zygmunt Brocki

HISTORIA TECHNIKI W UROCZYSTOŚCIACH VI DNIA ODLEWNIKA

W obchodzonym tradycyjnie w dniach 7—8 grudnia 1968 r. VI Dniu Odlewnika znalazła się również tematyka historyczna, do czego okazją była czterechsetna rocznica pierwszego druku w języku polskim, związanego z technologią odlewnictwa. Na sesji naukowej, która odbyła się w Krakowie pierwszego dnia obchodów, doc. J. Piaskowski wygłosił odczyt *O pierwszym polskim druku dotyczącym odlewnictwa: „Aleksego Pedemontana Tajemnice”. Kraków 1568*, związany z rocznicą wydania tego dzieła.

Po przedstawieniu pierwszych polskich druków zawierających wzmianki o me-

¹ Referent powtórzył tutaj za A. Brücknerem (*Encyklopedia staropolska*, Warszawa 1939, t. 2, s. 171) wiadomość, że w pierwszej połowie XVIII w. Polacy zorganizowali szkołę żeglarską na Jenisieju. Tymczasem już w 1956 r. znawca historii kontaktów Polaków z Syberią Witold Armon wykazał, że chodzi w tym wypadku o szkołę przygotowującą do stanu duchownego, a nie do rzemiosła żeglarskiego; por.: W. Armon, *Jaką szkołę założył na Syberii I. Kulczycki, czyli — jak powstają legendy w nauce*. „Materiały z Zakresu Historii Techniki, Gospodarki i Terminologii Morskiej”, nr 8/1956, ss. 183—184.

talach (były to dość często w XVI w. wydawane herbarze, począwszy od dzieła H. Falimierza *O ziołach i mocy ich* z 1534 r.) omówiono polski przekład dzieła Aleksego Pedemontana (Girolama Ruscellego) *De secreti*, wydanego po raz pierwszy w Wenecji w 1555 lub 1556 r. Przekładu dokonał Marcin Siennik, dołączając go do swego dzieła *Herbarz, to jest ziół tutecznych postronnych i zamorskich opisanie*, wydanego w słynnej drukarni Mikołaja Szarfenberga w Krakowie w 1568 r. *Tajemnice* Pedemontana zawierają opis lekarstw na schorzenia różnych części ciała ludzkiego, od głowy aż do stóp, a nadto porady dla rzemieślników, m.in. dla odlewników wykonujących drobne odlewy artystyczne. Te ostatnie przepisy znajdują się w dwóch rozdziałach: *O czynieniu a przyprawianiu form do lania groszow wielkich (albo innych obrazkow albo klenocikow) bądź z kruszczyń jakich, z kryształu i ze szkła i O rzeczach należących ku laniu i tudzież nauka lania*.

Szczegółowo analizując receptury mas formierskich i przepisy ich przyrządzania z piasku i „wodki misternej” (*aqua Magistri*), doc. J. Piaskowski szczególną uwagę poświęcił wysiłkom dawnych odlewników dla uzyskania najwyższej jakości odlewów.

Równocześnie w Domu Technika w Krakowie przygotowano dwie wystawy, z czego jedna *Cztery wieki polskiej książki odlewniczej* poświęcona została tematyce historycznej. Na 23 planszach przedstawiono tu reprodukcje dawnych dzieł, zawierających wiadomości z zakresu odlewnictwa wraz z odpowiednimi objaśnieniami, m.in. polskie przekłady dzieła Pedemontana i Diega Uffana, prace J. Osińskiego, J. Jakubowskiego, H. Łabęckiego i A. Miecznikowskiego¹, podręczniki A. Anczyca, F. Kuśmierskiego, K. Paszkowskiego, K. Gierdziejewskiego oraz wybrane pozycje wydane po 1945 r. Polska odlewnicza bibliografia książkowa do 1918 r. liczy 8 pozycji, lata 1919—1939 są reprezentowane przez 12 książek, a lata 1945—1965 przez 97 dzieł.

Również i w drugiej wystawie, poświęconej *Jakości odlewów*, znalazły się fragmenty nawiązujące do historii techniki. Starania bowiem o jakość odlewów zilustrowano fragmentem *Historii naturalnej* Pliniusza (receptury różnych brązów), opisem wad w lufach armatnich z podręcznika Uffana i sposobami kontroli jakości tych luf podane przez J. Jakubowskiego.

Uczestnicy VI Dnia Odlewnika otrzymali wydaną przez Instytut Odlewnictwa w Krakowie książeczkę doc. J. Piaskowskiego *Polska książka odlewnicza na przestrzeni wieków*².

Ponadto Instytut Odlewnictwa przy współpracy Katedry Metaloznawstwa Politechniki Śląskiej w Gliwicach zorganizował w dniach 5—12 XII 1968 wystawę *Powiększenia struktur metali*, które wybrał zatrudniony w Instytucie plastyk J. Bartkowicz. Wystawa została urządzona w lokalu Grupy Krakowskiej w Krzysztoforach i wywołała zainteresowanie wśród miejscowych plastyków, czego wyrazem była m.in. żywa dyskusja członków Grupy Krakowskiej z pracownikami Instytutu Odlewnictwa.

Z okazji wystawy wydano katalog z wprowadzeniem doc. J. Piaskowskiego i mgra M. Gutowskiego. Pierwszy z autorów przedstawił w zarysie historycznym rozwój metod badań struktury metalu, poczynając od doświadczeń P. P. Anosowa z 1831 r.; wskazał on równocześnie na różnice form plastycznych w obrazach struktur metalu uzyskiwanych przy pomocy różnych technik badawczych. W drugim opracowaniu przedyskutowano stosunek fotografii struktur metalu do sztuki.

Wszystkie te imprezy dowodzą dalszego wzrostu zainteresowania historią techniki wśród polskich odlewników.

J. P.

¹ Por. w nrze 3/1965 „Kwartalnika” artykuł J. Piaskowskiego *W setną rocznicę wydania pierwszego polskiego podręcznika odlewnictwa*.

² Por. recenzję tej książki w niniejszym numerze, ss. 357—358.